

Слижук Олеся Алімівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
відділ навчання української мови та літератури
Інститут педагогіки НАПН України

АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ У ГІМНАЗІЇ

У контексті реформування освітньої системи в Україні компетентнісний підхід є необхідним орієнтиром на шляху до її оновлення. Спираючись на досвід європейських країн, Державний стандарт базової середньої освіти (2020) орієнтує здобувачів освіти на формування ключових компетентностей та базових знань. Їх потенціал закладений у змісті освітніх галузей, зокрема й мовно-літературної, досягнення результатів навчання у якій може здійснюватися через предметне навчання або інтегровані курси. У деяких країнах ЄС, зокрема в Австрії, предметна компетентність входить до переліку ключових: «предметна компетентність (*subject*matter competence*) – можлива в контексті передачі знань і незалежному оперуванні знаннями та їх критичним відбиттям» [2, с. 31]. Загальні питання впровадження компетентнісного підходу висвітлені у працях Н. Бібик, О. Вашуленко, О. Ляшенка, В. Мартиненко, О. Пометун та ін. Методико-літературні аспекти формування предметної читацької компетентності розглянуті у дослідженнях О. Ісаєвої, О. Савченко, А. Ситченка, А. Фасолі, Т. Яценко та ін.

Вивчення сучасної української літератури у 5-9 класах передбачено в модельних навчальних програмах з української літератури й літератури (української і зарубіжної). У їх змісті закладено й формування предметної компетентності. У системі початкової освіти визначено, що під час навчання літературного читання у школярів формується читацька компетентність, яка є предметною. Як зазначає О. Вашуленко, «предметну компетентність ми розуміємо як особистісне утворення, що інтегрує відповідно до вимог певного предмета, знання, уміння й навички, особистий досвід, ставлення до процесу і

результату» [1, с. 49]. Так само і в процесі літературної освіти в 5-9 класах формування читацької компетентності відбувається через діяльність учнів зі сприйняття, аналізу, інтерпретації, усвідомлення ціннісних орієнтирів, а також розуміння природи художнього твору як виду мистецтва. Тобто вона одночасно розвиває наскрізні вміння й предметне мислення, а значить є предметною.

На думку Т. Яценко, «читацька компетентність як предметна – це інтегрований результат навчальних досягнень учнів, пов'язаних із читацькою діяльністю, здатність до осмисленого набуття знань і вмінь, передбачених конкретною програмовою темою та шкільним курсом літератури загалом, система ціннісно-світоглядних та естетичних орієнтацій, сформованих на матеріалі високохудожніх творів, а також здатність до цільового застосування комплексу предметних знань, умінь і способів діяльності в нових навчальних і життєвих ситуаціях» [3, с. 32]. На час завершення початкової школи учні досягають конкретних результатів у навчанні літературного читання, що перевіряються за вимірами компонентів читацької компетентності (когнітивного, операційно-діяльнісного, рефлексивного).

Зміст і структура модельних навчальних програмах з української літератури для 5-6 і для 7-9 класів орієнтовані на формування предметної читацької та ключових компетентностей, передбачених Державним стандартом базової середньої освіти та концепцією Нової української школи.

Структурними компонентами читацької компетентності як предметної є культурний, літературознавчий, інтерпретаційний, аксіологічний, творчомовленнєвий [4, с. 89].

Уведення у зміст чинних модельних програм сучасної української літератури сприяло її оновленню та розширенню перспектив формування окремих аспектів читацької компетентності: змістових, операційних, аксіологічних.

Уведення до *змісту* програм творів сучасних українських письменників, які відповідають віковим особливостям та інтересам учнів-підлітків сприяє розвитку їхніх самостійних читацьких смаків, знайомить із сучасним

літературним процесом і дає змогу розширити коло теоретико-літературних понять. Зміст програми для 5-7 класів побудований за тематично-жанровим принципом. Читаючи казку Валерія Шевчука «Чотири сестри» у 5 класі, учні знайомляться із поняттями «казка-притча», «алегорія», у 6 класі на прикладі «Сапієнсів» Володимира Арєнєва відкривають для себе жанр науково-фантастичної повісті, а у 7 класі – жанр фентезі під час знайомства із «Королівством» Галини Пагутяк.

У 8–9 класах вивчення української літератури ґрунтується на хронологічно-стильовому принципі з урахуванням жанрово-родової специфіки. Окрім того, у 8 класі на основі ідейно-тематичного співвідношення запропоновано розгляд класичних художніх творів у проєкції з творами сучасної літератури. Такі тематичні паралелі вмотивовано врахуванням дидактико-методичного принципу щодо пізнавальних і читацьких інтересів сучасних восьмикласників, які матимуть змогу прослідкувати художнє осягнення конкретної історичної доби та характерів її відомих представників у сучасних творах. Тому в програму 8 класу за хронологією введено тексти, що присвячені відповідній добі української історії та культури, як от: поезія Дмитра Креміня, Ліни Костенко, проза Івана Білика, Раїси Іванченко, Володимира Рутківського, Марії Морозенко, Олександра Гавроша, Дзвінки Матіяш та ін. Літературні паралелі між творами класичної й сучасної української літератури простежено й на жанрово-тематичному рівні, зокрема у вивченні Біблії та її мотивів у художній літературі, жанрів історичних пісень, балад, патріотичної та громадянської лірики.

Змістовий аспект читацької компетентності взаємопов'язаний із операційним – застосуванням інноваційних прийомів вивчення художніх творів. Наприклад, під час вивчення теми «Літературний детектив» пропонованими видами навчальної діяльності є виготовлення інформаційного мему (схеми, таблиці, асоціативного куща) жанрових ознак детективу, створення печворку, візуальної карти, криптограми, лепбуку, детективний

квест, кросворди, продовження детективних історій та написання власних за аналогією тощо.

Важливим аспектом є й уведення літературних у сучасний мистецький контекст, співставлення із повнометражними фільмами, аніме, мультфільмами за їх мотивами:

Без сумніву, що у сучасних творах відображена епоха зі своїми цінностями, близькими читачам-підліткам. На прикладах із сучасної української літератури ефективно формувати *аксіологічну* парадигму сучасних учнів: почуття патріотизму, дружби, родинні цінності.

Отже, вивчення художніх творів сучасних українських письменників сприяє ефективному оновленню змістових та процесуальних параметрів процесу формування предметної компетентності на уроках літератури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вашуленко О.В. Читацька компетентність молодшого школяра: теоретичний аспект. *Початкова школа*. 2011. № 1. С. 48-50.
2. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти. *Стратегія реформування освіти в Україні: рекомендації з освітньої політики*. Київ : К.І.С., 2003. С. 13–39.
3. Яценко Т. О. Читацька компетентність як ключове поняття сучасної методики викладання української літератури в школі. *Таврійський вісник освіти: науково-методичний журнал*. 2007. Т. 4. №. 20. С. 32-34.
4. Яценко Т. О., Слижук О.А. Формування предметної компетентності учнів 5-6 класів Нової української школи в процесі навчання української літератури. *Інноваційна педагогіка*. 2022. №. 51. С. 88-91.
5. Яценко Т.О. та ін. Модельна навчальна програма «Українська література» 5-6 класи для закладів загальної середньої освіти [Електронне видання]. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 64 с.
6. Яценко Т.О. та ін. Модельна навчальна програма «Українська література» 7-9 класи для закладів загальної середньої освіти [Електронне видання]. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2023. 151 с.